

Boris Liješević i Branko Dimitrijević

ČEKAONICA

Inspirisano komadom „Čekaonica Nemačka“ Klausa Pola

Reditelj: Boris Liješević

Oblikovanje scenskog prostora i kostimografija: Mina Ilić

Kompozitor: Aleksandar Kostić

Dramaturg: Branko Dimitrijević

Pomoćnik reditelja: Ognjen Isailović

Organizator: Nevena Vučković

Organizator na praksi: Una Čirić

IGRAJU:

BRANKA ŠELIĆ

NEBOJŠA ILIĆ

BOJAN ŽIROVIĆ

JELENA TRKULJA

Inspicijent: Jovana Stefanović

Sufler: Anka Milić

Predstava rađena u koprodukciji
Pozorišta Atelje 212 i Kulturnog centra Pančevo

Premijera u Beogradu: 23. januar 2010.
Pozorište Atelje 212, Teatar u podrumu
www.atelje212.com

Dizajn zvuka: Nenad Lazarević
Dizajn svetla: Dušan Kovačević
Tehnički menadžer: Vojin Butković

Premijera u Pančevu: 26. januar 2010.
Mala scena Kulturnog centra Pančevo
www.kulturnicentarpanceva.rs

Organizator: Miroslava Matijević
Tehnički organizator: Nenad Forgo
Majstor svetla: Srđan Anović
Majstor zvuka: Vinu Lučian
Majstor pozornice: Nenad Marković

Zahvaljujemo se svima
koji su našoj „Čekaonici“ podarili svoje životne priče.

Čudan materijal... čudan proces... mnogo improvizacija sa tim materijalom, preko kojih smo došli do nekih rešenja.

Totalna neizvesnost u smislu rezultata... neprekidno menjanje, traženje novih rešenja i vraćanje na stara, do poslednjeg časa, do premijere...

Stalno osećanje da skačem u bazen sa hladnom vodom... šok, a onda zadovoljstvo kad se telo navikne... pa opet isti strah ...

Reči koje mi odzvanjaju u glavi – minimalac, priključak za struju, kredit, otkaz, moja mama, njena mama, beba plače, protest, Sloba, pendrek, Paja Patak, Milki Maus u prirodnoj veličini...

Jako osećanje da su ti ljudi kojima se bavimo zaslužili da budu na sceni, i pitanje da li je i scena to zaslužila?

Nebojša Ilić

Imali smo ispred sebe autentične monologe, priče postojećih ljudi. Ušli smo u jedan zajednički eksperiment sa rediteljem Borisom Liješevićem, koji je te priče i sakupio, i pokušali, od predloženog, da napravimo predstavu.

Znači, nismo imali pred sobom dramski tekst. Svojevrsnu dramsku strukturu smo sklapali i nizali kroz sam rad, a prolazeći uz to kroz jedan zajednički proces koji je najviše nalik radu na Akademiji, mislim na onaj deo kada se istražuje koji sve putevi mogu da dovedu do poimanja i proosećanja onoga što govorimo. Ostali smo prilično dosledni verbalnom prenošenju tih priča, onako kako su i date, ali smo u traganju došli i do njihovog prožimanja. To je jedna ravan, a druga je, da smo u spajanju tog verbalnog sa oživljavanjem scena na licu mesta i sa još nekim elementima, polako formirali zajedno jedan pozorišni izraz za koji se nadamo da će biti zanimljiv publici, kao što je bio nama, dok smo tragali za njim.

Branka Šelić

Ušla sam otvorenih ruku i srca u vrlo specifičan rad na ovoj predstavi. U mirnoj atmosferi za stvaranje koju smo svi omogućili jedni drugima i u obilju improvizacija i istraživanja, otvorio mi se jedan uzbudljiv proces na kome mogu još dugo da radim.

Jelena Trkulja

Ovo je bio jedan od najriscantnijih i najneizvesnijih i najnapornijih i najuzbudljivijih i najkreativnijih i najlepših procesa u kojima sam učestvovao. Neskromno se nadam da će neka od ova tri poslednja NAJ i naša draga publika prepoznati kao svoj doživljaj ove naše Čekaonice.

Bojan Žirović

GENERALNI POKROVITELJ SEZONE

ČEKAONICA

Boris Liješević i Branko Dimitrijević
ČEKAONICA

REDITELJ: BORIS LIJEŠEVIĆ
IGRAJU: BRANKA ŠELIĆ, NEBOJŠA ILIĆ
BOJAN ŽIROVIĆ, JELENA TRKULJA

ČEKAONICA

Nastajanje dokumentarnog *verbatim* pozorišnog komada kod nas

...Sve je počelo ponudom iz Bitef teatra da pronadjem neki njemački komad koji bih režirao. Tragajući internetom za Deom Loer, Davidom Gizelmanom, Mariusom fon Majenburgom... nailazim na Klausu Pola i na komad “Waiting room Germany”.

Preletim kroz komad - monolozi u vezi sa promjenama koje su nastupile po ujedinjenju Njemačke...
...Zemlja u tranziciji, ulazi strani kapital, sa njim i nova pravila, svakodnevica poprima novi ritam, nove sadržaje. Poslije promjena, ljudi su se našli u nekom novom nepoznatom i zbudjuućem sistemu koji nije odgovor na to što su oni godinama očekivali. Privlačna sličnost između situacije stanovnika bivšeg DDR-a poslije promjena, sa situacijom u kojoj se nalazi naša zemlja nepunih 10 godina poslije naših promjena. Ili u kojoj ćemo se tek nalaziti kada nas jednog dana carinici budu učtivo ispraćali. Asocijativnost komada je dovoljan razlog za izbor komada, ali mi izmiču razne stvari: Gdje se dešava? Koja je situacija? Kako dolazi do monologa? Sa kojim opravdanjem? Postoji li neka veza između monologa? Čemu sve to vodi? Dolazi li do nekog razrješenja? Na Google-u ukucavam “Waiting room Germany”: komad je sa uspjehom igran 1994. u Dojčes teatru, a sledeće godine i u Rojal Kortu. Klaus Pol je glumac, reditelj i pisac. Glumio kod Strelera, Wilsona, Zadeka, Bondija... dobitnik, Hauptmanove nagrade za literaturu...

A sam komad je nastao tako što je1994. autor bio pozvan u komisiju koja će za časopis “Der Spiegel” ispitivati raspoloženje društva prema ujedinjenju Njemačke. Snimao je ljude iz različitih društvenih statusa, većinom iz bivšeg DDR-a i dobio lična i autentična iskustva, duhovite, snažne, iskrene, potresne, paradoksalne iskaze... i svi su imali zanimljive stavove prema promjenama; stavove koji su nastali u susretu onoga kroz šta su prošli u prethodnom sistemu i (ne) ispunjenih očekivanja od promjena.

Od tako dobijenih iskaza, napravio je komad koji nema jedinstvenu narativnu strukturu, ali kroz autentične priče otkriva da je položaj ljudi koji su ranije živjeli u Istočnoj Njemačkoj, a sada u velikoj, ujedinjenoj Njemačkoj drugačiji nego što se misli. U svakom od iskaza prepoznao je jedinstven zajednički imenitelj - čekanje. Čekale su se promjene, dogodile su se, ali opet postoji osjećanje da nešto što su čekali tek treba da se dogodi. Otud naslov “Čekaonica Njemačka” Dakle, komad ne ide uobičajenim putem situacije, zapleta, priče,

dramske radnje. Ništa od toga nema, ali opet dolazi do cilja. Otkriva bitne stvari o vremenu u kojem je nastao. Nastavljam traganje po internetu: *Robin Soans*, glumac koji je glumio u Engleskoj verziji, govori o komadu, ali u kontekstu *verbatim* teatra. Predamnom počinje da se otvara jedan nov, neistražen teatarski prostor: dokumentarni teatar kome ne treba dramska situacija da bi se došlo do prve replike ili da bi se glumac obratio gledaocu. Glumac samo treba da izađe pred gledaoce da bi im ispričao priču - uostalom svi znamo da glumac l jeste tu zbog toga i zašto ga onda zaodijevati u situaciju i zaplet kako bi zadovoljlji Aristotela. Gledaoci su tu da dožive priču koja će im pomoći da protumače svijet oko sebe. Do toga se ne mora doći tako što će na početku komada osoba X „naći ljudske tragove u pesku“ da bi se tek iz utiska cjeline shvatilo šta je autor želio da saopšti. U ovoj vrsti teatra to se postiže prastarom formulom: „Ispričaću vam jednu priču“. Bio sam očaran lakoćom i neposrednošću sa kojom autori pristupaju problemu kojim žele da se bave.

Soans kaže da je rad na tom komadu bio jedan od najtežih za njega, jer nisu znali na koji način treba da rade tako nešto, niti su mogli da pretpostave kako će to biti primljeno, hoće li biti dosadno... A na premijeri, kaže da je na sebi osjetio takvu pažnju gledalaca kao nikada u svom tridesetogodišnjem iskustvu. Dalje... na internetu nalazim čitav niz predstava nastalih intervjuisanjem, a objedinjenih imenom *verbatim*. Da bi tumačili vrijeme u kojem žive neki reditelji pribjegavaju savremenom čitanju klasika, drugi su u potrazi za savremenim tekstovima, dok stvaraoici *verbatim* pozorišta uzimaju diktafon, izlaze na ulicu i oko sebe pronalaze ljude koji imaju neposredno iskustvo sa određenim problemom.

U nekim klasičnim komadima je dovoljno ako se na početku uspostavi asocijacija sa aktuelnim vremenom i prostorom, a nadalje se prati razvoj komada kroz prizmu današnjeg vremena. Ali ovaj komad se ne razvija!? Nikud ne vodi!? Stoga asocijativnost, koliko god da je čitljiva – nije dovoljna. Na kraju ćemo imati kolekciju asocijacija na situaciju u kojoj se nalazimo i sve će se završiti sa tezom da se mi danas (ne) nalazimo tamo gdje se bivši DDR nalazio 1994. godine. Da li je potrebno pokretati cijeli pozorišni aparat da bi se došlo do teze? Nešto je tom konceptu nedostajalo. Nešto što je “Waiting room Germany” imao 1994. godine. Taj komad je u tom momentu OTKRIVAO nešto što je bilo suprotno uvreženom mišljenju. Monolozi su počivali na kolektivnom iskustvu koje je ljudima bilo blisko i bolno. Direktno su govorili o problemu koji se osjećao u vazduhu. Shvatio sam da je to riječ koja nedostaje: “direktno”.Taj bi komad kod nas trebalo da bude direktan onako kako je bio 1994. u Njemačkoj. Trebalo bi da otkriva, a ne samo da asocira. Time bi se prikovala pažnja gledalaca i možda nadomjestio nedostatak dramske

strukture. Ali kako to postići sa monolozima iz 1994?

Klaus Pol je intervjuisao ljude čiji su se životi sa padom zida kvalitativno promijenili, čije životne priče nose dramu, a te drame govore o relativnosti društvenih promjena. Trebalo je kod nas pronaći ekvivalentne slučajeve. Tragao sam za ljudima koji su poslije naših promjena promijenili poslove, a novi poslovi im donijeli novi način života. Takav način života bezuslovno utiče na stanje u porodici. I tu nastaje drama. Savremena drama savremenog čovjeka u Srbiji na početku XXI vijeka. Intervjue smo potom Branko Dimitrijević i ja obrađivali, kako bi od iskaza postali dramski monolozi. Trebalo ih je očistiti od digresija u koje ispitanik često ulazi, izvući dramsku srž iz priče i napraviti da to bude centralni dio monologa.

Ljudi su bili veoma raspoloženi da saraduju i da govore, mnogo više nego što sam ja očekivao. Bilo im je utješno saznanje da njihova iskustva imaju neku vrijednost i značenje, kao i da se neko za njih zanima. Tema poslednjeg intervjua bila je kriza: direktor strane fabrike, morao je da otpusti 60 radnika sa kojima je osnivao i razvijao fabriku, a sa mnogima se i sprijateljio. Nije imao izbora. Predstojeće otpuštanje radnika izazvalo je kod njega najrazličite probleme, od nesanice do fizioloških teškoća. Pošto sam napravio i taj monolog i zaokružio cjelinu – posledice promjena su stigle i do autora ovog komada. Usled krize projekti u pozorištima su stopirani, a među njima i ovaj naš primjer verbatim pozorišta. Ako nekada do ovog projekta dođe i ovaj tekst može poslužiti kao jedan od monologa - kako su promjene i kriza uticale na komad koji upravo gledate.

Fragmenti iz teksta objavljenog u časopisu TFT br. 3 06/2009

Boris Liješević

VERBATIM TEATAR

Predstava ČEKAONICA rađena je u stilu takozvanog *verbatim* teatra. VERBATIM je vrsta teatra u kojoj, umesto da se iskustva ili opservacije prepakuju u okviru zamišljene dramske situacije, reči pravih ljudi bivaju zabeležene, aranžirane i sređene da stvore dramsku prezentaciju, u kojoj će glumci igrati te prave osobe čije reči su zabeležene. Naravno da dokumentarno *pozorište* nije nova stvar, setimo se samo Piskatora i njegovih *živih novina* i mnogih drugih pokušaja u istoriji da se dokumentarno prikaže na sceni. Verbatim pozorište se upotrebljava, jer osećamo da ono nekako bolje pristaje ozbiljnim i važnim temama. Svet je postao mnogo ozbiljniji i mi želimo da nam pozorište pomogne da ga bolje razumemo.

Robin Soans, glumac i dramski pisac se već četrnaest godina bavi isključivo verbatim teatom, kaže: umetnost treba da postavlja teška pitanja koja ostali radije ne bi postavljali. Poslednjih godina, kako su oni na vlasti postajali lukaviji u manipulacijama vestima, potreba da se postavljaju takva pitanja je rasla. Nije slučajnost da, kako je umetnost spinovanja postala sofistificiranija, vodeći ka opadanju standarda poštenja u javnom životu, istovremeno je došlo do proliferacije političkog pozorišta... Jedna od glavnih razlika između *izmišljenog* i *verbatim* komada je u onome što publika očekuje. Publika od verbatim komada očekuje da bude političan, oni će prihvatiti da to bude predstavljeno u nekonvencionalnoj formi, verovatno će očekivati od sadržaja da preispituje njihove stavove... Ali, najvažnije od svega, publika verbatim komada će ući u pozorište sa uverenjem da ih niko neće lagati!

Branko Dimitrijević

SARADNJA SA ŽIVOTOM

Pre nekih trideset godina dva moja rukopisa kucana u po dva primerka, misteriozno su nestala. Prvo je jedan moj prijatelj sam tražio da ih objavi u novinama, u nastavcima. Onda je drugi moj prijatelj rekao da će ih objaviti u vidu knjige. A onda su i jedan i drugi tvrdili da ne mogu rukopise nigde da nađu, a znali su dobro da ja nemam više ni jednu kopiju. Jedan se rukopis zvao *Priče iz autobusa broj dvadeset i šest*, a drugi *Priče iz zemljačkog ekspresa*. Za prvi sam pribeležio monologe i dijaloge ljudi iz samog autobusa koji povezuje centar Beograda sa naseljem Braće Jerković, kao i sa stanica tog autobusa, bifea i trafikaa u blizini. Ali, taj materijal sam dosta nadgradio. U drugom rukopisu bile su sakupljene originalne priče gastarbajtera iz voza kojim sam često išao do Minhena i natrag, bez mojih intervencija. I naravno da mi je jedan od te dvojice mojih prijatelja, pre nego što je rukopise negde zaturio, rekao da one, većim delom izmišljene priče, deluju veoma autentično, a da one originalne priče deluju izmišljeno. Evo, dok ovo kucam, stigla mi je naknadna pamet. S obzirom na to da se u gastarbajterskom štivu govorilo o namernom samosakaćenju na radnom mestu, u cilju dobijanja prevremene austrijske invalidske penzije, verovatno su moji prijatelji tekstove prvo odneli na proveru kod *nadležnih*, pa im je tamo sugerisano da te crnotalasne tvorevine “zagube”.

Naravno da se život, kad već tako dugo piše i romane i drame, izveštio u toj raboti i da mu mi, nesretni pisci, stalno gledamo u zadnji blatobran. I zato sam veoma ponosan što smo na ovom projektu život i ja saradivali, nadam se na obostrano zadovoljstvo. Ako me se seti i ponovo pozove, ja sam spreman!

Branko Dimitrijević

REČ REDITELJA

...ni jedan odgovor nije postojao. Kroz svako pitanje sam morao da se probijam, kao kroz tunel. Svaki pogrešan odgovor može me skupo koštati. Kako se zaštititi od toga? Pitanja koja mi se nameću moram dobro razumjeti. Definisati. Glasno izgovoriti. Shvatiti šta se traži i zašto. Da bi ova dijalektika bila moguća, potrebno je biti načisto sa svojim neznanjem i nepoznavanjem konačnog oblika. Kada se dobro postavi pitanje, moguće je naći puno odgovora. Potpuno pogrešan odgovor ukazuje na pravac kojim ne treba ići. I već je lakše, već je sužen spektar mogućnosti. Pravi odgovor ukazuje na sledeći pravi. A svaki je jedan stepenik bliže cilju, konačnom obliku. Sa svakim stepenikom pogled je bistriji i dalje dopire. Odande se dobro sagledava tle i šta će ono prihvatiti... koje oblike, koje materijale, čime se treba opremiti, šta očekivati. Negdje duboko u mašti iskrsavaju utisci, nejasne slike, boje, zvuci i zovu da se za njima krene. Nađeš se u nekom prostoru za koji nisi znao da postoji. Odjednom, sve pulsira, sve je ispunjeno životom. Pravila ne važe, nema opasnosti na putu. Svaki put nekuda dovede. Vrijeme i prostor nisu prepreke. Nema napora. Dovoljna je samo jedna riječ da se pokrenu svijetovi. Sloboda. Sve oko tebe govori. Jedna riječ sabira razna značenja. Sve postaje izraz. Tijelo se pretvara u krik u kome se otkriva duša. Lično. Autentično. Univerzalno. Univerzum. Smisao.

Boris Liješević

PISAC

Imam 59 godina i kriv sam za tri stvari. Prvo sam kriv što sam se oženio. To samo po sebi nije zločin, ali ja sam se oženio za strankinju. Ni to ne bi bio problem da ja nisam uradio nešto strašno sumnjivo, doveo sam tu svoju suprugu da živi ovde među nama. Sto godina nakon što je Laza K. Lazarević napisao Švabicu, brak Srbina i strankinje i dalje je sumnjiva rabota. Dvapat nam je milicija u civilu dolazila u stan da nešto proverava. Nekako su zaobišli interfon, valjda zvonili nekome od komšija, jer su stigli pravo na naša vrata. Ja nudim kafu, čaj, piće, ali oni ne, onako mrko stoje, nigde osmeha, na moje šale ne reaguju. Gledaju nju, gledaju mene, gledaju oko, vrte glavom. Onda su nas zvali na razgovor u SUP za strance. Ni tamo nigde osmeha, vrte glavama i cokuću jezicima, kao „nešto tu nije u redu“, nešto smo mi uradili što ne valja, ali ne kažu šta. Naš brak su proglašavali nevažećim, jer na venčanom listu nije bilo takozvanog APOSTIL pečata. Morala je da se vadi nova venčanica, što je em koštalo, em je moralo da se čeka šest meseci. Ja sam predložio matičarki da se onda supruga i ja venčamo tu kod nas.

Ali, to bi bilo krivično delo, povikala je ona da je odjekivalo po celoj zgradi opštine Palilula, to je bigamija. Bigamija je kad se neko oženi za dve različite žene, pokušao sam da objasnim, a ovo je jedna ista... Nije vredelo, izbacili su nas. Sačekali smo novu venčanicu, sad smo kao zvanično muž i žena, ali ne mogu ženi da sredim boravak, putujemo svaka tri meseca u neko inostranstvo, da ona dobije novi pečat u pasošu, a svaki put kad izađe iz zemlje mora da se javi u SUP naše opštine u roku od 24 časa. Jednom je stigla u subotu i čekali smo ponedeljak da se javimo i to je bilo jako sumnjivo. Vrte glavama, cokuću, igraju Nušića i to onako, šmirantski, ali boravak nikako da joj daju, uvek nešto fali.

Utom su i moji prodali stan, kupili dva, ja i žena dobili jedan, pa hajde sad to uknjižavaj, poštar izmislio da ne stanujem tu gde stanujem, mrzelo ga da se penje na drugi sprat, pa mi nije uručio rešenje, uknjiženje odbijeno, pa žalba, pa sad ja u proces uknjiženja ponovo, a istovremeno promenili propis za strance, moraju da imaju zdravstveno osiguranje, ali ove iz zdravstvenog nisu obavestili, pa me oni vraćaju u SUP za strance, a ovi me šalju da prvo dobijem za nju zdravstvenu knjižicu, a kad stignem ja jurim da vidim gde je sad opet zapelo oko uknjiženja...

Moj treći greh je što sam prihvatio posao van mesta u kome živim. Živim u Beogradu, radim u Novom Sadu. Zdravstvenu knjižicu su mi prvo overavali na radnom mestu, ali neko se dosetio da se tamo samo dobija potvrda o zaposlenju a markica za knjižicu dobija u ustanovi opštine gde živim. Dobro, samo što se na istom šalteru i dobijaju te markice i rešavaju razni drugi komplikovani problemi, pa je tu skoro uvek čekanje onako na džumle i po sistemu samo da nešto pitam, plus nepredvidive pauze za doručak, ručak, užinu ili ko zna šta.

I tako se desi da sedim negde, zamislim se, pa se prenem i vidim u čekaonici sam. Gledam okolo, gde sam to, šta to čekam, ne znam ali znam da je nepotrebno, da je moglo da se drugačije organizuje, ili da ne čekam uopšte ili da čekam mnogo manje ili da... Zamišljam da nas, kao u Pompeji, odjednom zatrpa neka lava i pepeo i da nas nađam kroz nekoliko vekova, za sve drugo bi našli objašnjenje, ovi ovde kupuju nešto, ovi ovde se bave svojim nekim poslom, ali šta rade ovi u stotinama raznih prostorija po gradu, svi u istom položaju, to budući antropolozi i arheolozi nikako neće moći da utvrde... I tako, gledam te razne osobe po čekaonicama i mislim, svako od njih ima neku svoju priču, siguran sam, kao što ja imam svoju o svom zlodelu, tojest braku sa stranom državljanikom i o povratku u rodni grad i o gluposti prihvatanja zaposlenja u drugom gradu. Gledam ta lica i mislim, šta li bi mogla da bude njegova priča, ili njena...

Branko Dimitrijević